

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ AUDİTORLAR PALATASI

AUDİTİN KEYFİYYƏT KONSEPSİYASI:

AUDİTİN KEYFİYYƏTİ ÜÇÜN MÜHİT YARADAN ƏSAS ELEMENTLƏR

ŞƏRH

Bakı, 2022-ci il

AUDİTİN KEYFİYYƏT KONSEPSİYASI:

AUDİTİN KEYFİYYƏTİ ÜÇÜN MÜHİT YARADAN ƏSAS ELEMENTLƏR

ŞƏRH

MÜNDƏRİCAT

	Səhifə
İcmal	3
1. İlkin parametrlər	3
2. Proses amilləri	4
3. Nəticə amilləri	4
4. Maliyyə hesabatlarının təqdim edilməsi zəncirində qarşılıqlı əlaqələrin əsas növləri.....	4
5. Kontekstlə əlaqəli amillər.....	4
Əlavə 1. Auditin keyfiyyətinin müəyyən edilməsinin mürəkkəbliyi.....	4-6
Əlavə 2. İlkin parametrlərin və proses amillərinin keyfiyyət atributları	6-25

Paraqraf	Mövzu	ŞƏRH	Qeyd
1-8	İcmal	<p>Auditin keyfiyyəti termini keyfiyyətli auditlərin ardıcıl olaraq həyata keçirilməsi ehtimalını maksimuma çatdıran mühiti yaradan əsas elementləri əhatə edir.</p> <p>Maliyyə hesabatlarının auditinin məqsədi auditorun maliyyə hesabatlarında əhəmiyyətli təhriflərin olub-olmaması barədə yetərli müvafiq audit sübutları əldə etməklə maliyyə hesabatları haqqında rəyi formalaşdırmaq və auditorun əldə etdiyi nəticələrə uyğun hesabat verməkdir. Keyfiyyətli auditin aşağıdakı tələblərə cavab verən tapşırıq qrupu tərəfindən həyata keçirilməsi ehtimal edilir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Müvafiq dəyərlər, etik normalar və yanaşmalar nümayiş etdirmişdir; • Audit işini yerinə yetirmək üçün kifayət qədər bilikli, bacarıqlı və təcrübəli idi və kifayət qədər vaxt ayırmışdır; • Qanun, qaydalara və tətbiq olunan standartlara uyğun olan ciddi audit prosesi və keyfiyyətə nəzarət prosedurları tətbiq etmişdir; • Faydalı və vaxtı-vaxtında hesabatlar təqdim etmişdir; habelə • Müvafiq maraqlı tərəflərlə qarşılıqlı əlaqələr saxlamışdır. <p>Konsepsiyada aşağıdakı elementlər vurğulanır:</p> <ul style="list-style-type: none"> (a) İlk parametrlər (b) Proses (c) Nəticələr (d) Maliyyə hesabatlarının təqdim edilməsi zəncirində qarşılıqlı əlaqələrin əsas növləri (e) Kontekstlə əlaqəli amillər <p>3. Audit tapşırığı üzrə tərəfdaş¹ audit tapşırığına görə məsuliyyət daşıyır və buna görə də auditin keyfiyyətinə birbaşa cavabdehdir. Auditin aparılmasına görə məsuliyyəti öz üzərinə götürməklə yanaşı, audit tapşırığı üzrə tərəfdaş tapşırıq qrupunun keyfiyyətli audit aparması üçün zəruri olan dəyərləri, etik normaları və yanaşmaları nümayiş etdirməsini təmin etməkdə mühüm rol oynayır.</p> <p>Əsas atributlar:</p>	
9-10	İlkin parametrlər	<p>Keyfiyyətli audit üçün ehtimal edilir ki, auditorlar:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Müvafiq dəyərlər, etik normalar və yanaşmalar nümayiş etdirir; habelə • Kifayət qədər bilikli, bacarıqlı və təcrübədirlər və audit işini yerinə yetirmək üçün onlara kifayət qədər vaxt ayrılır. 	

¹ Dövlət sektoru mühitində “sifarişçi”, “tapşırıq”, “tapşırıq üzrə tərəfdaş” və “auditor təşkilatı” terminləri, müvafiq hallarda, 40 sayılı “Ali Audit Qurumları üçün Keyfiyyətə Nəzarət” Ali Audit Qurumlarının Beynəlxalq Standartının (ISSAI) 7-ci bölməsində müəyyən edilən dövlət sektoru ekvivalentləri kimi oxunmalıdır

		<p>İlkin parametrlər aşağıdakı amillər üzrə qruplaşdırılır:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Auditorların dəyərləri, etik normaları və yanaşmaları; auditor təşkilatında hökm sürən mədəniyyət də öz növbəsində onlara təsir göstərir; habelə • Auditorların bilik, bacarıq və təcrübələri və auditi həyata keçirmək üçün onlara ayrılan vaxt. <p>Bu ilkin parametrlər daxilində keyfiyyət atributları öz növbəsində aşağıdakı qruplara bölünür:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bilavasitə audit səviyyəsində tətbiq olunanlar; • Bilavasitə auditor təşkilatı səviyyəsində və dolayısı ilə həmin auditor təşkilatı tərəfindən aparılan bütün auditlərə tətbiq olunanlar; habelə • Milli (və ya yurisdiksiya) səviyyəsində və dolayısı ilə həmin ölkədə fəaliyyət göstərən bütün auditor təşkilatlarına və onların həyata keçirdikləri auditlərə tətbiq olunanlar. 	
13	Proses amilləri	Audit prosesinin və keyfiyyətə nəzarət prosedurlarının ciddiliyi auditin keyfiyyətinə təsir göstərir. 2 sayılı Əlavədə tapşırıq, auditor təşkilatı və milli səviyyələr üçün bu proses amilinin keyfiyyət atributları daha təfərrüatlı təsvir edilir.	
14-15	Nəticə amilləri	<p>Nəticələr bir tərəfin rəsmi şəkildə hazırlayıb və digər tərəfə təqdim etdiyi hesabatlar və məlumatlar, habelə audit prosesindən irəli gələn və bir qayda olaraq auditi aparılan təşkilatdan kənar şəxslərin görmədiyi nəticələrdən ibarətdir.</p> <p>Auditin nəticələri çox vaxt kontekst, o cümlədən qanunvericilik tələbləri ilə müəyyən edilir. Bəzi maraqlı tərəflər nəticələrin xüsusiyyətinə təsir göstərə bilsələr də, digərlərin təsiri daha azdır.</p>	
16	Maliyyə hesabatlarının təqdim edilməsi zəncirində qarşılıqlı əlaqələrin əsas növləri	Maliyyə hesabatlarının təqdim edilməsi zəncirində hər bir maraqlı tərəf ayrılıqda maliyyə hesabatlarının yüksək keyfiyyətinin təmin edilməsində mühüm rol oynasa da, maraqlı tərəflərin qarşılıqlı əlaqələrinin necə olduğu auditin keyfiyyətinə xüsusi təsir göstərə bilər. Həm rəsmi, həm də qeyri-rəsmi məlumatvermələr daxil olmaqla, bu qarşılıqlı əlaqələrə auditin aparıldığı kontekst təsir göstərir və ilkin parametrlər ilə nəticələr arasında dinamik əlaqənin mövcud olmasına imkan verir.	
17	Kontekstlə əlaqəli amillər	Qanunlar, qaydalar və korporativ idarəetmə kimi bir sıra ətraf mühit və ya kontekstlə əlaqəli amillər var ki, bunlar maliyyə hesabatlarının xüsusiyyətinə və keyfiyyətinə bilavasitə və ya dolayısı ilə auditin keyfiyyətinə təsir göstərə bilər. Müvafiq hallarda, auditorlar yetərli müvafiq audit sübutlarının əldə edilməsinin ən yaxşı yolunu müəyyən edərkən bu amilləri nəzərə alırlar.	
	Auditin keyfiyyətinin müəyyən edilməsinin mürəkkəbliyi ƏLAVƏ 1.	1. “Auditin keyfiyyəti” termini çox vaxt maraqlı tərəflər arasında müzakirələrdə, tənzimləyici orqanların, standart müəyyən edən orqanların, auditor təşkilatlarının və digərlərinin məlumatvermələrində, tədqiqat və siyasətin müəyyən edilməsində istifadə olunur. Auditin keyfiyyəti mürəkkəb mövzudur və onun hamı tərəfindən qəbul olunmuş dəqiq tərif və ya təhlili yoxdur.	

		<p>2. Auditin məqsədi nəzərdə tutulan istifadəçilərin maliyyə hesabatlarına inam dərəcəsini artırmaqdır. Buna nail olmaq üçün auditorların maliyyə hesabatlarının bütün əhəmiyyətli aspektlər baxımından maliyyə hesabatlarının tətbiq olunan çərçivələrinə uyğun tərtib edilib-edilməməsinə dair rəy bildirmək məqsədilə yetərli müvafiq audit sübutları toplayır. Çox vaxt bu rəy maliyyə hesabatlarının hesabat dövrünün sonunda müəssisənin maliyyə vəziyyətini, onun dövr üzrə nəticələrini və pul vəsaitlərinin hərəkətini maliyyə hesabatlarının tətbiq edilən çərçivələrinə uyğun olaraq "bütün əhəmiyyətli aspektlər baxımından ədalətli təqdim edib-etməməsi" və ya "düzgün və ədalətli təsəvvür" yaradıb-yaratmaması haqqında məlumat əks etdirir.</p> <p>3. Milli qanunlar və mühasibat uçotu standartları "ədalətli təqdimat" üçün meyarlar təmin etsə də, maliyyə hesabatlarının təqdim edilməsi prosesinin bir çox aspektləri və buna görə də maliyyə hesabatlarının auditü üçün mühakimə yürüdüür.</p> <p>4. Audit standartları auditin keyfiyyətini təmin edən mühüm təməl təşkil edir. Xüsusən, IAASB tərəfindən buraxılmış BAS-larda auditorun məqsədləri¹ təsvir edilir və minimum tələblər müəyyən edilir. Bununla belə, BAS-lardakı tələblərin əksəriyyəti ya audit zamanı yürüdüülən mühakimələr üçün çərçivəni təmin edir, ya da onların lazımı qaydada tətbiq edilməsi üçün mühakimə tələb olunur.</p> <p>5. Buna görə də audit öz təcrübələrindən istifadə edən və dürüstlük, obyektivlik və peşəkar inamsızlıq tətbiq edən səriştəli şəxslərin tapşırıqın faktlarına və şəraitlərinə əsaslanan müvafiq mühakimə yürütmələrinə imkan verən fəaliyyət növüdür. Maliyyə hesabatlarına lazımı dəyişikliklərin edilməsini təmin etmək üçün və ya belə dəyişikliklər edilmədikdə, auditor hesabatının müvafiq keyfiyyətə malik olmasını təmin etmək üçün qətiyyətlilik və dayanıqlılıq kimi keyfiyyətlər vacibdir.</p> <p>Əsas maliyyə hesabatlarının ayrı-ayrı aspektlərinin mühakimə xüsusiyyətli olması ilə yanaşı, auditin keyfiyyətinin təsvir edilməsini və qiymətləndirilməsini çətinləşdirən bir sıra amillər də mövcuddur. <i>Audit olunmuş maliyyə hesabatlarında əhəmiyyətli təhriflərin mövcudluğu və ya mövcud olmaması auditin keyfiyyəti haqqında yalnız qismən anlayış yaradır.</i></p> <p>7. Auditin məqsədini nəzərə alaraq, maliyyə hesabatlarında audit zamanı aşkar edilməyən əhəmiyyətli təhriflərin mövcud olması auditin düzgün aparılmadığının əlaməti ola bilər. Bununla belə, maliyyə hesabatlarında əhəmiyyətli təhriflərin mövcud olmaması özlüyündə auditin keyfiyyətinin yeganə ölçüsü ola bilməz, çünki aşkar etmək üçün əhəmiyyətli təhriflər mövcud olmaya bilər.</p>	
--	--	---	--

¹ Bax: 200 sayılı "Müstəqil auditorun ümumi məqsədləri və auditin beynəlxalq audit standartlarına uyğun aparılması" BAS-ın 11-ci bəndi:

Maliyyə hesabatlarının auditini apararkən auditor ümumi məqsədləri kimi aşağıdakılara nail olmalıdır:

- Maliyyə hesabatlarının bir tam kimi, istər dələduzluq, istərsə də səhv nəticəsində yaranmış əhəmiyyətli təhriflərdən azad olması barədə əğlabatan əminlik əldə etmək və bununla da maliyyə hesabatlarının bütün əhəmiyyətli aspektlər baxımından, maliyyə hesabatlarının tətbiq olunan çərçivələrinə uyğun hazırladığına dair auditorun rəy verməsinə imkan yaratmaq; habelə
- Maliyyə hesabatlarına dair hesabat təqdim etmək və BAS-ların tələb etdiyi qaydada, auditorun gəldiyi nəticələrə uyğun məlumat vermək.

		<p><i>Auditlər müxtəlifdir və auditor rəyini əsaslandıran audit sübutunun yetərli müvafiq hesab edilməsi müəyyən dərəcədə mühakimə xüsusiyyətlidir</i></p> <p>11. İki müəssisə heç vaxt eyni olmur və buna görə də tələb olunan audit işi və mühakimələr mütləq fərqli olur. Buna görə də, audit sübutunun “yetərli müvafiq” hesab edilməsi müəyyən dərəcədə mühakimə xüsusiyyətli olmaqla, müəssisənin, onun fəaliyyət göstərdiyi sahənin və əlaqəli normativ hüquqi bazanın ölçüsünü, xüsusiyyətini və mürəkkəbliyini, eləcə də rəhbərlik tərəfindən hazırlanmış maliyyə hesabatlarının əhəmiyyətli dərəcədə təhrif edilməsi ilə bağlı risklərin auditor tərəfindən qiymətləndirilməsini əks etdirir.</p> <p><i>Müxtəlif maraqlı tərəflərin auditin keyfiyyəti haqqında anlayışları fərqlidir</i></p> <p>13. Maraqlı tərəflərin auditin keyfiyyətinə dair anlayışları fərqlidir. Bu, özlüyündə təəccüblü deyil, çünki onların auditdə bilavasitə iştirakının və müvafiq məlumatlara çıxışının səviyyəsi çox fərqlidir; və müxtəlif maraqlı tərəflərin auditə verdikləri anlayışlar fərqlidir.</p> <p>14. Listinq subyekti olan müəssisələrdə maraqlı tərəflərin ictimaiyyətə açıq olanlar istisna olmaqla, audit məlumatlarına çıxışı yoxdur. Bunun əksinə olaraq, digər müəssisələrdəki maraqlı tərəflər çox vaxt auditorlara birbaşa çıxış əldə edə və onların auditin keyfiyyətinə dair anlayışına birbaşa təsir edən həm rəsmi, həm də qeyri-rəsmi məlumat ala bilərlər.</p> <p><i>Görülən iş və auditin nəticələri ilə bağlı şəffaflıq məhduddur</i></p> <p>Bir çox xidmətlər yerinə yetirildiyi şəxslər üçün nisbətən şəffafdır və istifadəçilər onların keyfiyyətini birbaşa qiymətləndirə bilərlər.</p> <p>18. Auditorun işi və nəticələri haqqında məlumat auditor hesabatında təqdim edilə bilər. Bununla belə, auditor hesabatlarının bir çoxu standart formada olur və auditor fərqli rəy verdiyi nisbətən qeyri-adi hallar istisna olmaqla, adətən auditorun işi və nəticələri haqqında məlumat verilmir.</p>	
	<p>İlkin parametrlərin və proses amillərinin keyfiyyət atributları</p> <p>ƏLAVƏ 2.</p>	<p>1. Bu Əlavədə ilkin parametrlərin və proses amillərinin keyfiyyət atributlarının əlavə təsvirləri verilir. Bu keyfiyyət atributları audit tapşırığı səviyyəsində, auditor təşkilatı səviyyəsində və milli (və ya yurisdiksiya) səviyyədə tətbiq edilir.</p> <p>2. Əsas atributlar bunlardır:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tapşırıq qrupu qəbul edir ki, audit geniş ictimai maraqlar üçün həyata keçirilir və etik normalara əməl etmək vacibdir. • Tapşırıq qrupu obyektivlik və dürüstlük nümayiş etdirir. • Tapşırıq qrupu müstəqildir. • Tapşırıq qrupu peşəkar səriştəlilik və lazımı ehtiyatlılıq nümayiş etdirir. <p>2. Tapşırıq qrupu peşəkar inamsızlıq nümayiş etdirir</p> <p><i>Tapşırıq qrupu qəbul edir ki, audit geniş ictimai maraqlar üçün həyata keçirilir və etik normalara əməl etmək vacibdir</i></p>	

		<p>3. Tapşırıq qrupu auditi müəssisənin maraqlı tərəflərinin maraqları və daha geniş ictimai maraqlar üçün həyata keçirməyə çalışır. İctimai marağın xüsusiyyəti və həcmi, çox ehtimal ki, müəssisənin xüsusiyyətindən asılı olaraq dəyişə bilər. Bununla belə, bütün auditlərdə tapşırıq qrupu rəhbərliyi müvafiq dərəcədə cəlb etməli, öz fikirlərini qəti şəkildə ifadə etməli və məlumatlarla işi müvafiq nəticələrin əldə edilməsinə qədər davam etdirməlidir.</p> <p>1.1.2. <i>Tapşırıq qrupu obyektivlik və dürüstlük nümayiş etdirir</i></p> <p>4. Obyektivlik prinsipi auditorların üzərinə qeyri-obyektivlik, maraqların toqquşması və ya başqalarının lazımsız təsiri səbəbindən öz peşəkar və ya işgüzar mühakimələrindən əl çəkməmək öhdəliyi qoyur.¹</p> <p>5. Xüsusən auditorların obyektiv olması zərurəti ondan irəli gəlir ki, maliyyə hesabatlarının hazırlanması ilə bağlı bir çox mühüm məsələlər üçün mühakimə yürüdülmür. Maliyyə hesabatlarına daxil edilmiş yalnız bir neçə maddə əminliklə ölçülə bilər, bir çoxları üçün uçot qiymətləndirmələri və buna görə də mühakimələr tələb olunur. Auditorlar qəsdən və ya təsadüfən rəhbərliyin qeyri-obyektivliyi nəticəsində maliyyə hesabatlarının əhəmiyyətli dərəcədə təhrif edilməsi riskini azaltmaq üçün rəhbərliyin mühakimələrini qiymətləndirərkən obyektiv olmalıdırlar.</p> <p>6. Dürüstlük ictimai maraqlara uyğun hərəkət edən hər kəs üçün ilkin şərtidir. Tapşırıq qrupunun dürüstlüklə hərəkət etməsi və bunun kənarından görünməsi vacibdir ki, bu da təkəcə dürüstlük deyil, həm də ədalətlik, səmimiyyət və cəsarət kimi bir çox əlaqəli keyfiyyətlər tələb edir.</p> <p>1.1.3. <i>Tapşırıq qrupu müstəqildir</i></p> <p>7. Müstəqillik tapşırıq qrupunun ayrı-ayrı üzvlərini və ya auditor təşkilatını peşəkar mühakimələrə xələl gətirə biləcək təsirlərdən qorumaq üçün tələb olunur və onlara dürüstlüklə hərəkət etməyə, obyektivlik və peşəkar inamsızlıq nümayiş etdirməyə kömək edir. Həmçinin, ağılabatan və məlumatlı üçüncü tərəfin şirkətin və ya tapşırıq qrupunun üzvünün dürüstlüyünün, obyektivliyinin və ya peşəkar inamsızlığının pozulduğu qənaətinə gələ biləcək dərəcədə əhəmiyyətli fakt və hallara yol verilməməlidir.</p> <p>8. Auditorun müstəqilliyinə təhlükələrə aşağıdakılar daxil ola bilər:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Auditor ilə audit olunan müəssisə arasında mövcud olan maliyyə maraqları. Audit sifarişçisində maliyyə marağının olması şəxsi marağ təhlükəsi yarada bilər. • Auditor ilə audit olunan müəssisə arasında işgüzar münasibətlər. Auditor təşkilatı, yaxud tapşırıq qrupunun üzvü və ya bilavasitə ailə üzvü ilə müəssisə arasında sıx işgüzar əlaqələr şəxsi marağ və ya hədə-qorxu təhlükəsi yarada bilər. • Audit sifarişçilərinə qeyri-audit xidmətlərinin göstərilməsi. Auditor təşkilatları ənənəvi olaraq öz audit sifarişçilərinə onların bacarıq və təcrübələrinə uyğun gələn bir sıra qeyri-audit xidmətləri göstərirlər.* Bununla belə, qeyri-audit xidmətlərinin göstərilməsi müstəqilliyə təhlükə yarada bilər.
--	--	--

¹ Mühəsiblərin Beynəlxalq Etika Standartları Şurasının "Peşəkar Mühəsiblərin Etika Məcəlləsi" (IESBA Məcəlləsi), 120.1-ci paragraf

		<p>Çox vaxt bu özünə nəzarət, şəxsi maraq və vəkillik təhdidləri yaradır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tərəfdaşlar və işçilər hesab edə bilirlər ki, onların mükafatlandırılması və hətta auditor təşkilatında karyeralarının davam etməsi audit sifarişçisini saxlamaqdan asılı olaraq, tanışlıq və ya şəxsi maraq təhlükəsini yaradır. • Tapşırıq qrupunun keçmiş üzvünün və ya təşkilatın tərəfdaşının mühasibat uçotu qeydlərinin və maliyyə hesabatlarının hazırlanmasına əhəmiyyətli təsir göstərməyə imkan verən vəzifədə audit olunan müəssisədə işləməyə başladığı hallar. Çox vaxt bu, tanışlıq, şəxsi maraq və hədə-qorxu təhdidləri yaradır. <p><i>1.1.4. Tapşırıq qrupu peşəkar səriştəlilik və lazımi ehtiyatlılıq nümayiş etdirir</i></p> <p>13. Peşəkar səriştəlilik və lazımi ehtiyatlılıq tətbiq etmək tələbi tapşırıq qrupunun bütün üzvlərinə şamil olunur və aşağıdakıları nəzərdə tutur:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Peşəkar bilik və bacarıqları təkmilləşdirmək və lazımi səviyyədə saxlamaq; • Vəzifələrini ehtiyatla, diqqətlə və vaxtında yerinə yetirmək; habelə • Vəzifələrini müvafiq texniki və peşə standartlarına uyğun olaraq ehtiyatla yerinə yetirmək. <p><i>1.1.5. Tapşırıq qrupu peşəkar inamsızlıq nümayiş etdirir</i></p> <p>14. Peşəkar inamsızlıq, müəssisə, onun təsərrüfat fəaliyyəti və fəaliyyət göstərdiyi mühit haqqında düzgün anlayışın əldə edilməsi baxımından hər şeylə maraqlanma yanaşmasını ehtiva edən münasibətdir. Bu anlayış daha ümumi biznes bilikləri və təcrübəsi ilə birlikdə auditora müəssisənin maliyyə hesabatlarında əhəmiyyətli təhrif risklərini qiymətləndirməyə, audit sübutlarının yetərliliyini və uyğunluğunu qiymətləndirməyə və müvafiq nəticələr əldə etməyə imkan verir.</p> <p>15. Peşəkar inamsızlıq auditin nəticələrinin planlaşdırılması, yerinə yetirilməsi və qiymətləndirilməsi ilə bağlı auditorun mühakiməsinin mühüm aspektidir. Auditorlar rəhbərliyin təsdiqləmələrini şübhə altına almağa hazır olmayanadək (o cümlədən, rəhbərlik ekspərtədən istifadə etdikdə), onlar fırıldaqçılıqdan çəkindirici rol oynamayacaq və müəssisənin maliyyə hesabatlarının maliyyə hesabatlarının çərçivələrinə uyğun olaraq ədalətli təqdim edilib-edilmədiyini barədə əminliklə nəticə çıxara bilməyəcəklər.</p> <p>16. Peşəkar inamsızlıq tapşırıq qrupunun bütün üzvlərinə şamil olunur və aşağıdakıları nəzərdə tutur:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hər şeylə maraqlanma yanaşması tətbiq etmək və rəhbərliyin təsdiqləmələrini şübhə altına almağa hazır olmaq; • İşə görə əldə edilmiş məlumat və izahatları tənqidi qiymətləndirmək; 	
--	--	---	--

		<ul style="list-style-type: none"> • Maliyyə hesabatlarının mümkün təhrif edilməsində rəhbərliyin marağını başa düşməyə çalışmaq; • Qərəzsizlik; • Tapşırıq qrupunun digər üzvlərinin mühakimələrini şübhə altına almaq; • Rəhbərliyin hərəkətlərini və qərarlarını şübhə altına qoymağa hazır olmaq və müvafiq nəticə əldə edilənə qədər işini axıra çatdırmaqda inadkarlıq; habelə • Əldə edilmiş digər sübutlarla ziddiyyət təşkil edən və ya sənədlərin və sorğulara cavabların etibarlılığını şübhə altına alan sübutlara diqqət yetirmək. <p>17. Əsas atributlar bunlardır:</p> <ul style="list-style-type: none"> • “Rəhbərliyin müvafiq etik dəyərlər sistemini” yaradan və auditor təşkilatının müstəqilliyinin qorunması üçün nəzərdə tutulan idarəetmə tədbirləri mövcuddur. • Zəruri şəxsi xüsusiyyətlər auditin keyfiyyətinin təmin edilməsinə yönəldilmiş qiymətləndirmə və mükafatlandırma sistemləri vasitəsilə təşviq edilir. • Maliyyə mülahizələri auditin keyfiyyətinə xələl gətirən hərəkətlərə və qərarlara təkan vermir. • Auditor təşkilatı tərəfindən tərəfdaşlara və işçilərinə ixtisasartırma imkanlarının və keyfiyyətli texniki dəstəkdən istifadə etmək imkanlarının təmin edilməsinin vacibliyi vurğulanır. • Auditor təşkilatı tərəfindən çətin məsələlərlə bağlı məsləhətləşmə mədəniyyəti təbliğ edilir. • Sifarişçi qəbulu və davamlılığı ilə bağlı qərarların qəbul edilməsi üçün səmərəli sistemlər mövcuddur. <p>1.2.1 <i>“Rəhbərliyin müvafiq etik dəyərlər sistemini” yaradan və auditor təşkilatının müstəqilliyinin qorunması üçün nəzərdə tutulan idarəetmə tədbirləri mövcuddur</i></p> <p>18. Audit funksiyasının ictimai maraqları qorumaq və məsələn, digər fəaliyyət sahələrini (vergi, korporativ maliyyə və konsultasiya) auditin keyfiyyətinə zərər verəcək qeyri-münasib şəkildə təşviq etməklə, auditin keyfiyyətinə mənfi təsir göstərən təşkilatın kommersiya maraqlarının qarşısını almaq üçün auditor təşkilatının etibarlı daxili idarəetmə mexanizmlərinə malik olması vacibdir.</p> <p>19. Təşkilatın rəhbərliyi auditin ictimai maraqlar üçün rolunu və bu baxımdan auditin keyfiyyətinin vacibliyini vurğulayan mədəniyyətin təşviqində mühüm rol oynayır, o cümlədən təşkilatın obyektivliyinə və müstəqilliyinə xələl gətirə biləcək vəziyyətlərə yol verilməməsi. Gözlənilən davranışlar haqqında müntəzəm şəkildə məlumatvermə auditor təşkilatında auditorlara tətbiq edilən etik normaların əsasını təşkil edən prinsiplərə riayət olunmasını təşviq edən müvafiq mühit yaradır.</p>	
--	--	---	--

		<p>20. Fəaliyyət göstərən fərdi auditorlar öz təşkilatlarının mədəniyyətinə birbaşa nəzarət edirlər, Kiçik və Orta Müəssisələrdə (KOM) isə az sayda tərəfdaş idarəetmənin təşkili, məsləhətləşmələr və monitoring fəaliyyətləri kimi ilkin parametrlərə tam birbaşa təsir göstərə bilirlər. Vəziyyətdən asılı olaraq, bu, kiçik təşkilatın mühitinin güclü və ya zəif tərəfi ola bilər.</p> <p>1.2.2 <i>Zəruri şəxsi xüsusiyyətlər auditin keyfiyyətinin təmin edilməsinə yönəldilmiş qiymətləndirmə və mükafatlandırma sistemləri vasitəsilə təşviq edilir</i></p> <p>21. Qiymətləndirmə və mükafatlandırma sistemləri dürüstlük, obyektivlik, peşəkar səriştəlilik və lazımi ehtiyatlılıq da daxil olmaqla, müvafiq şəxsi xüsusiyyətləri və davranışı formalaşdırma və təkmilləşdirə bilər. Bu, müvafiq səriştəlilik konsepsiyalarını istifadə etməklə həmin xüsusiyyətlərin işə qəbul zamanı nəzərə alınan seçim meyarlarına, vəzifə yüksəlişləri və mükafatlandırma proseslərinə, eləcə də təlim proqramlarına daxil edilməsini ehtiva edir.</p> <p>22. Səriştəlilik konsepsiyaları Beynəlxalq təhsil standartlarının səlahiyyət sahələrinə istinad etməklə hazırlana bilər ki, bu da konsepsiyaların auditor təşkilatları arasında uyğunlaşdırılmasını təşviq edir.</p> <p>23. Təşkilat müntəzəm olaraq öz tərəfdaşlarının və işçilərinin auditin keyfiyyətini əsaslandırmaq üçün işlənilib hazırlanmış səriştələrə uyğunluğunu qiymətləndirir. Bunu etməklə, auditor təşkilatları sifarişçilərlə münasibətlərinə xələl gətirə bilsə belə, tərəfdaşların və işçilərin audit məsələlərində möhkəm mövqə tutduqlarına görə cəzalandırılmayacağını təmin edirlər. Əldə edilən nəticələr vəzifə irəliləyişi və mükafatlandırma ilə bağlı qərarları əsaslandırmaq üçün istifadə olunur; habelə tərəfdaşların və ya işçilərin fəaliyyətinin nəticələri gözlənilən standartlara cavab vermədikdə təşkilatlar tərəfindən görülə biləcək digər tədbirlər.</p> <p>1.2.3 <i>Maliyyə mülahizələri auditin keyfiyyətinə xələl gətirən hərəkətlərə və qərarlara təkən vermir</i></p> <p>24. Həm təşkilat səviyyəsində (məsələn, təşkilatın audit işi üzrə əldə ediləcək mənfəət marjası üçün müəyyən etdiyi maliyyə hədəfi və audit üçün təlim və dəstək sistemlərinə sərmayə qoymaq istəyi), həm də tapşırıq səviyyəsində (məsələn, audit haqqı ilə yerinə yetirilən işin əsas xərcləri arasında əlaqələr) maliyyə mülahizələri ictimai maraqlara cavab verən etibarlı auditin aparılmasına mane olmamalıdır.</p> <p>25. Bununla belə, auditin keyfiyyəti bahasına aşağıdakılar da olmamalıdır:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Auditin təyin olunması haqqında aktların əldə edilməsinin və audit sifarişçilərinin, xüsusən də qeyri-real aşağı xidmət haqları ilə saxlanılmasının vurğulanması; • Auditor təşkilatının auditini apardığı müəssisələrə auditdən kənar xidmətlərin aktiv şəkildə təklif edilməsinin vurğulanması; yaxud • Audit fəaliyyətində (məsələn, iqtisadi tənəzzül zamanı) xərclərin azaldılması (tərəfdaşların və işçilərin ixtisarı da daxil olmaqla). 	
--	--	---	--

1.2.4 Auditor təşkilatı tərəfindən tərəfdaşlara və işçilərə ixtisasartırma imkanlarının və keyfiyyətli texniki dəstəkdən istifadə etmək imkanlarının təmin edilməsinin vacibliyi vurğulanır

26. Auditin aparılması üçün maliyyə hesabatları, audit və etika standartları, korporativ, həmçinin vergi qanunları və qaydaları da daxil olmaqla xeyli sayda texniki sahə üzrə bilik tələb edilir. Auditor təşkilatlarının ayrı-ayrı tərəfdaşlara və işçilərə bu sahələrdəki yeniliklərdən xəbərdar olmaq və mürəkkəb sahələr üzrə yardım göstərmək üçün texniki dəstək tədbirlərinə malik olması vacibdir.
27. Təşkilata audit mühakimələrini əsaslandırmağa (məsələn, biznes və sahə ilə bağlı məlumat bazalarını yaratmaqla), müstəqillik ilə bağlı məsələləri izləməyə və lazımi şəkildə həll etməyə, tərəfdaşların audit tapşırıqlarında rotasiyasını planlaşdırmağa və səmərəli idarə etməyə imkan verən informasiya infrastrukturunu hazırladığı halda, auditin keyfiyyəti də artırıla bilər.
28. Auditor təşkilatlarının ölçüsü və mövcud texniki dəstək əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənə bilər. İşçi heyəti və sifarişçi bazası az olan, əməliyyatları nisbətən mürəkkəb olmayan kiçik müəssisələrdə nisbətən sadə keyfiyyət nəzarət siyasətləri və prosedurları hazırlamaq mümkündür. Bununla belə, kiçik müəssisələr məsləhətləşmə ilə bağlı çətinliklərlə üzləşə bilər və kənardan texniki bilikləri olan məsləhətçiləri cəlb edə və ya yerli peşəkar mühasibat təşkilatları tərəfindən təqdim olunan texniki dəstək xidmətlərinə etibar edə bilər.

1.2.5 Auditor təşkilatı tərəfindən çətin məsələlərlə bağlı məsləhətləşmə mədəniyyəti təbliğ edilir

29. Məsləhətləşmə mədəniyyəti bütün auditor təşkilatları, o cümlədən fərdi fəaliyyət göstərən auditorlar üçün vacibdir. Auditin aparılması üçün çox vaxt çətin qərarların qəbul edilməsi və mühakimələrin yürüdülməsi tələb olunur. İşçilər bu məsələləri tapşırıq qrupunda və audit tapşırığı üzrə tərəfdaşla müzakirə edirlər. Audit tapşırığı üzrə tərəfdaşlar çətin qərarları və mühakimələri digər tərəfdaşlarla və ya texniki mütəxəssislərlə müzakirə edir və verilən məsləhətləri diqqətlə nəzərdən keçirirlər. Bu prosesin səmərəli olması üçün məsləhətləşmə mədəniyyətinin olması və cəlb olunanların yaranan problemləri düzgün həll etmək üçün kifayət qədər vaxtının olması vacibdir.
30. Daxili ehtiyatların məhdud olduğu hallarda, texniki ehtiyatlar peşəkar mühasibat təşkilatları, digər auditor təşkilatları ilə əlaqələri və ya müvafiq ehtiyatlarla təmin edilmiş üçüncü tərəfin təşkilatları vasitəsilə kənardan əldə edilə bilər.

1.2.6 Sifarişçi qəbulu və davamlılığı ilə bağlı qərarların qəbul edilməsi üçün səmərəli sistemlər mövcuddur

31. Audit tapşırığını qəbul etməzdən əvvəl və qəbul etdikdən sonra hər il auditor təşkilatlarının tapşırığı yerinə yetirmək üçün səriştəli olub-olmadıqlarını və bunu etmək üçün imkan və ehtiyatlara malik olub-olmadıqlarını nəzərə almaları vacibdir. Bura təşkilatın müvafiq etik normalara riayət edə biləcəyi də daxildir.
32. Auditorlar peşəkar inamsızlıq tətbiq etməli olsa da, audit rəhbərliyə müəyyən dərəcədə inamı da əhatə edir. Dürüst

		<p>olmayan rəhbərliyə, tərifiyə görə etibar etmək olmaz. Buna görə də yaxşı sifarişçi qəbulu və davamlılıq sistemləri sifarişçinin rəhbərliyinin keyfiyyətli auditin həyata keçirilməsinin mümkün olmayacaq dərəcədə dürüst olmadığını göstərən məlumatların olub-olmadığını qiymətləndirir. Buna görə də etibarlı sifarişçi qəbulu və davamlılıq sisteminə malik olmaq auditor təşkilatına yüksək fərqləndirici və ya qeyri-qanuni hərəkətlər ehtimalı olan tapşırıqlardan qaçınmaqda və bununla da keyfiyyətli auditlər təmin etmək üçün nüfuzu qoruyub saxlamaqda kömək etmək üçün vacibdir.</p> <p>1.3 Dəyərlər, etik normalar və yanaşmalar – milli səviyyə</p> <p>33. Əsas atributlar bunlardır:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Həm əsas etik prinsipləri, həm də tətbiq olunan xüsusi tələbləri aydınlaşdıran etik normalar hamıya bildirilir. • Tənzimləyici orqanlar, standartları müəyyən edən milli orqanlar və peşəkar mühasib təşkilatları etik prinsiplərin başa düşülməsini və tələblərin ardıcıl şəkildə tətbiq olunmasını təmin etməkdə fəaldırlar. • Auditor təşkilatları sifarişçi qəbulu ilə bağlı qərarlara aid məlumatlarla bir-biri ilə bölüşürlər. <p><i>1.3.1 Həm əsas etik prinsipləri, həm də tətbiq olunan xüsusi tələbləri aydınlaşdıran etik normalar hamıya bildirilir</i></p> <p>Etik normalar qanun və ya qaydalarla müəyyən edilə bilər və ya peşəkar mühasib təşkilatları vasitəsilə nəzərdə tutula bilər.</p> <p>34. Etik normalar bütün mümkün vəziyyətləri əhatə edə bilməz. Buna görə də auditorlar onların praktikada necə tətbiq etməyi başa düşmək üçün həm tələblər, həm də onların əsas prinsipləri haqqında anlayış əldə edirlər. Prinsiplərin necə tətbiq olunacağına dair anlayış auditor təşkilatında məlumatvermələr, kouçinq və ya iş yerində təlim vasitəsilə və işçilərin daha təcrübəli heyətin işinə baxmaqla hazırlana bilər.</p> <p>36. IESBA Məcəlləsi auditorlardan peşəkar etikanın aşağıdakı fundamental prinsiplərini müəyyən edir və onlara riayət etməyi tələb edir:²</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dürüstlük – bütün peşəkar və işgüzar münasibətlərdə düz və düzgün olmaq. Dürüstlük həm də ədalətli rəftar və doğruluğu nəzərdə tutur.³ • Obyektivlik – qeyri-obyektivliyin, maraqların toqquşmasının və ya başqalarının lazımsız təsirinin peşəkar və ya biznes mühakimələrini alt-üst etməsinə imkan verməmək. • Peşəkar səriştəlilik və lazımi ehtiyatlılıq – sifarişçinin və ya işgötürənin praktikada, qanunvericilikdə və işin aparılması metodlarında ən son yeniliklər əsasında səlahiyyətli peşəkar xidmətlər almasını və qüvvədə olan texniki və peşəkar standartlara uyğun olaraq vicdanla hərəkət 	
--	--	---	--

² IESBA Məcəlləsi, 100.5-ci paragraf

³ IESBA Məcəlləsi, 110.1-ci bölmə

		<p>etməsinə təmin etmək üçün tələb olunan səviyyədə peşəkar bilik və bacarığı saxlamaq.</p> <ul style="list-style-type: none"> Məxfilik - peşəkar və işgüzar münasibətlər nəticəsində əldə edilmiş məlumatların məxfiliyinə hörmət etmək və buna görə də, açıqlanmasına qanunla və ya peşəkar hüquq və ya öhdəliklərlə icazə verildiyi hallar istisna olmaqla, müvafiq və xüsusi səlahiyyət olmadan bu cür məlumatları üçüncü şəxslərə açıqlamamaq və ya bu məlumatları peşəkar mühasibin və ya üçüncü şəxslərin şəxsi məqsədləri üçün istifadə etməmək. Peşəkar davranış – müvafiq qanun və qaydalara riayət etmək və peşəni nüfuzdan salan hər hansı hərəkətdən çəkinmək. <p>37. Bundan əlavə, IESBA Məcəlləsi auditorun müstəqilliyinə dair əlavə tələbləri ehtiva edir və auditorların qəbul etməli olduğu yanaşmanı əks etdirir, o cümlədən:</p> <ul style="list-style-type: none"> Müstəqillik üçün təhlükələrin müəyyən edilməsi; Müəyyən edilmiş təhlükələrin əhəmiyyətinin qiymətləndirilməsi; habelə Zəruri hallarda təhlükələri aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyə endirmək üçün təhlükəsizlik tədbirlərinin görülməsi. <p>38. IESBA Məcəlləsi auditorlardan peşəkar etikanın aşağıdakı fundamental prinsiplərini müəyyən edir və onlara riayət etməyi tələb edir:²</p> <ul style="list-style-type: none"> Dürüstlük – bütün peşəkar və işgüzar münasibətlərdə düz və düzgün olmaq. Dürüstlük həm də ədalətli rəftar və doğruluğu nəzərdə tutur.³ Obyektivlik – qeyri-obyektivliyin, maraqların toqquşmasının və ya başqalarının lazımsız təsirinin peşəkar və ya biznes mühakimələrini alt-üst etməsinə imkan verməmək. Peşəkar səriştəlilik və lazımi ehtiyatlılıq – sifarişçinin və ya işəgötürənin praktikada, qanunvericilikdə və işin aparılması metodlarında ən son yeniliklər əsasında səlahiyyətli peşəkar xidmətlər almasını və qüvvədə olan texniki və peşəkar standartlara uyğun olaraq vicdanla hərəkət etməsinə təmin etmək üçün tələb olunan səviyyədə peşəkar bilik və bacarığı saxlamaq. Məxfilik - peşəkar və işgüzar münasibətlər nəticəsində əldə edilmiş məlumatların məxfiliyinə hörmət etmək və buna görə də, açıqlanmasına qanunla və ya peşəkar hüquq və ya öhdəliklərlə icazə verildiyi hallar istisna olmaqla, müvafiq və xüsusi səlahiyyət olmadan bu cür məlumatları üçüncü şəxslərə açıqlamamaq və ya bu məlumatları peşəkar mühasibin və ya üçüncü şəxslərin şəxsi məqsədləri üçün istifadə etməmək. 	
--	--	--	--

² IESBA Məcəlləsi, 100.5-ci paraqraf

³ IESBA Məcəlləsi, 110.1-ci bölmə

		<ul style="list-style-type: none"> • Peşəkar davranış – müvafiq qanun və qaydalara riayət etmək və peşəni nüfuzdan salan hər hansı hərəkətdən çəkinmək. <p>39. Bundan əlavə, IESBA Məcəlləsi auditorun müstəqilliyinə dair əlavə tələbləri ehtiva edir və auditorların qəbul etməli olduğu yanaşmanı əks etdirir, o cümlədən:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Müstəqillik üçün təhlükələrin müəyyən edilməsi; • Müəyyən edilmiş təhlükələrin əhəmiyyətinin qiymətləndirilməsi; habelə • Zəruri hallarda təhlükələri aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyə endirmək üçün təhlükəsizlik tədbirlərinin görülməsi. <p><i>1.3.3 Auditor təşkilatları sifarişçi qəbulu ilə bağlı qərarlara aid məlumatlarla bir-biri ilə bölüşürlər</i></p> <p>39. Ayrı-ayrı auditor təşkilatları yeni audit sifarişçisinin qəbul edilməsi və ya mövcud audit sifarişçisinin davamlılığı ilə bağlı qərar qəbul edirlər. Maliyyə hesabatları və ya rəhbərliyin dürüslüyü ilə bağlı şübhə yarandığı halda, auditor təşkilatları audit sifarişçisi ilə işləməyə davam etdirməməyi seçə bilər. Belə vəziyyətdə audit üçün tenderə dəvət olunmuş digər auditor təşkilatlarının bu məlumatdan xəbərdar olması vacibdir.</p> <p>1.4 Biliklər, bacarıqlar, təcrübə və vaxt – tapşırıq səviyyəsi</p> <p>41. Əsas atributlar bunlardır:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tərəfdaşlar və işçilər lazımi səlahiyyətlərə malikdirlər. • Tərəfdaşların və işçilərin müəssisənin fəaliyyəti haqqında anlayışı var. • Tərəfdaşlar və işçilər əsaslandırılmış mühakimələr yürüdürlər. • Audit tapşırığı üzrə tərəfdaş risklərin qiymətləndirilməsində, planlaşdırılmasında, nəzarət edilməsində və yerinə yetirilən işlərin yoxlanılmasında fəal iştirak edir. • Təfərrüatlı səyyar audit işini yerinə yetirən işçilərin kifayət qədər təcrübəsi var, onun işi müvafiq qaydada idarə olunur, nəzarət olunur və yoxlanılır və işçilərin ardıcılığı kifayət qədər yüksəkdir. • Tərəfdaşların və işçilərin auditi səmərəli şəkildə həyata keçirmək üçün kifayət qədər vaxtı vardır. • Rəhbərlik və idarəetməyə məsul şəxslərin audit tapşırığı üzrə tərəfdaşa və tapşırıq qrupunun digər təcrübəli üzvlərinə çıxışı vardır. <p><i>1.4.1 Tərəfdaşlar və işçilər lazımi səlahiyyətlərə malikdirlər</i></p> <p>42. Qrupun bütün üzvlərinin eyni səviyyədə bilik və təcrübəyə malik olması mümkün olmasa da, tapşırığın şərtlərinin tələblərini yerinə yetirmək üçün qrupun bütövlükdə müvafiq səriştlərə malik olmasını və müvafiq hallarda kənar mütəxəssislərin və ya</p>	
--	--	---	--

		<p>ekspertlərin cəlb edilməsini təmin etmək audit tapşırığı üzrə tərəfdaşın məsuliyyətidir. Məsələn, aşağıdakı kimi məsələlərə bağlı ekspertiza tələb oluna bilər:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mürəkkəb maliyyə alətlərinin, torpaq və binaların, qeyri-maddi aktivlərin, əldə edilmiş aktivlərin və müəssisələrin birləşməsində qəbul edilmiş öhdəliklərin və dəyərsizləşmiş aktivlərin qiymətləndirilməsi. • Sığorta müqavilələri və ya əməkdaşların mükafatlandırma planları ilə bağlı öhdəliklərin aktuar hesablanması. • Neft və qaz ehtiyatlarının uçot qiymətləndirmələri. • Ətraf mühit üzrə öhdəliklərin və ərazinin təmizlənməsi üzrə xərclərin qiymətləndirilməsi. • Müqavilələrin, qanunların və qaydaların şərh olunması. • Vergi qanunvericiliyinə riayət etmə ilə bağlı mürəkkəb və ya qeyri-adi məsələlərin təhlili. • Müəssisənin informasiya sistemləri, xüsusilə müəssisə informasiya texnologiyalarından asılı hesab olunduğu halda. <p><i>1.4.2 Tərəfdaşların və işçilərin müəssisənin fəaliyyəti haqqında anlayışı var</i></p> <p>45. Müəssisə, onun fəaliyyəti və fəaliyyət göstərdiyi sahə haqqında düzgün anlayış auditorun lazımi audit prosedurlarını həyata keçirmək və onlardan əldə edilən nəticələri qiymətləndirmək üçün maliyyə hesabatlarında əhəmiyyətli təhrif risklərini qiymətləndirə bilməsi üçün vacib rol oynayır.</p> <p>46. Müvafiq qaydalar və mühasibat uçotu məsələləri ilə bağlı anlayış da daxil olmaqla, sahə ilə bağlı biliklər, məsələn, maliyyə xidmətləri sahəsində sifarişçilər üçün xüsusilə vacib ola bilər.</p> <p>47. Kiçik müəssisələrin auditi çox vaxt müəyyən müəssisə ilə bir neçə il ərzində işləyən təcrübəli işçi heyəti tərəfindən iş yerlərində aparılır. Bu cür işçi heyətinin adətən müəssisənin fəaliyyəti haqqında yaxşı bilikləri olsa da, onların obyektivliyi və peşəkar inamsızlığı üçün təhlükələr ola bilər.</p> <p><i>1.4.3. Tərəfdaşlar və işçilər əsaslandırılmış mühakimələr yürüdürlər</i></p> <p>48. Auditorlar tapşırığın faktları və şərtləri ilə əsaslandırılan ağlabatan peşəkar mühakimələr yürütmək üçün öz təcrübələrindən, dürüstlük, obyektivlik və peşəkar inamsızlıq dəyərlərindən istifadə edirlər.</p> <p>49. Ağlabatan mühakimələrin yürüdülməsi üçün tərəfdaşlar və işçilərdən aşağıdakılar tələb edilə bilər:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Problemin müəyyən edilməsi; • Biznes, mühasibat uçotu və hesabatlılıq və informasiya texnologiyaları sahələrində biliklərin tətbiq edilməsi; • Mövzunun araşdırılması və müxtəlif perspektivlərin nəzərdən keçirilməsi; 	
--	--	---	--

		<ul style="list-style-type: none"> • Müvafiq faktlar və şəraitlər baxımından alternativlərin qiymətləndirilməsi; • Nəticə əldə etmək üçün uyğun prosesin istifadə olunub-olunmadığının və onu əsaslandırmaq üçün yetərli müvafiq audit sübutlarının olub-olmadığının nəzərdən keçirilməsi; • Müvafiq hallarda məsləhətləşmələr; habelə • Nəticənin sənədləşdirilməsi və onun əsaslandırılması. <p>1.4.4 <i>Audit tapşırığı üzrə tərəfdaş risklərin qiymətləndirilməsində, planlaşdırılmasında, nəzarət edilməsində və yerinə yetirilən işlərin yoxlanılmasında fəal iştirak edir</i></p> <p>50. Tapşırıq üzrə tərəfdaşlar apardıqları auditlərə görə məsuliyyət daşıdıqlarına görə onların auditin planlaşdırılmasında, əldə edilmiş sübutların qiymətləndirilməsində və yekun nəticələrin əldə edilməsində bilavasitə iştirak etmələri vacibdir.</p> <p>51. Təfərrüatlı audit işinin böyük hissəsi daha az təcrübəli işçilərə həvalə oluna bilsə də, audit tapşırığı üzrə tərəfdaşların əlçatanlığı onlara audit irəlilədikcə vaxtında məlumat verməyə imkan verir.</p> <p>52. Bəziləri hesab edirlər ki, auditor hesabatında tapşırıq üzrə tərəfdaşın adının açıqlanması bütün müəssisələr üçün tələb olunmalıdır.</p> <p>1.4.5 <i>Təfərrüatlı səyyar audit işini yerinə yetirən işçilərin kifayət qədər təcrübəsi var, onun işi müvafiq qaydada idarə olunur, nəzarət olunur və yoxlanılır və işçilərin ardıcılığı kifayət qədər yüksəkdir</i></p> <p>53. Bir çox auditor təşkilatlarının, xüsusilə daha böyük auditor təşkilatlarının strukturu iyerarxikdir - çox vaxt "piramida strukturu" kimi təsvir olunur – və fərdi tapşırıqlar üzrə bir çox tapşırıq qruplarının tərkibi bu strukturu əks etdirir.</p> <p>54. Bundan əlavə, ildən ilə eyni işçi heyətinin auditə cəlb olunması, çox ehtimal ki, onlara müəssisənin fəaliyyətini və sistemlərini öyrənməyə kömək edəcək və bu, rəhbərlik və idarəetməyə məsul şəxslər tərəfindən çox vaxt müsbət qarşılır.</p> <p>55. 1.4.6 <i>Tərəfdaşların və işçilərin auditə səmərəli şəkildə heyətə keçirmək üçün kifayət qədər vaxtı vardır</i></p> <p>56. Tərəfdaşların və işçilərin çox vaxt tək bir müəssisənin auditindən başqa öhdəlikləri də olur və auditlər sıx qrafiklərə uyğun aparıla bilər. Auditor təşkilatları adətən kommersiya tipli müəssisələrdir və auditor təşkilatının gəlirliliyinə ödənilən audit haqları ilə yetərli müvafiq audit sübutlarının toplanması ilə bağlı xərclərin nisbəti təsir göstərir.</p> <p>1.4.7 <i>Rəhbərlik və idarəetməyə məsul şəxslərin audit tapşırığı üzrə tərəfdaşa və tapşırıq qrupunun digər təcrübəli üzvlərinə çıxışı vardır</i></p> <p>58. Rəhbərliyin yüksək səviyyəli üzvlərinin və idarəetməyə məsul şəxslərin audit tapşırığı üzrə tərəfdaşa çıxışının olması vacibdir. Müntəzəm əlaqə audit tapşırığı üzrə tərəfdaşa müəssisənin fəaliyyətindəki yeniliklər haqqında məlumat almağa, habelə auditlə bağlı məsələləri vaxtında qaldırmağa imkan verir.</p>	
--	--	---	--

		<p>1.5 Biliklər, bacarıqlar, təcrübə və vaxt – təşkilat səviyyəsi</p> <p>59. Əsas atributlar bunlardır:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tərəfdaşlar və işçilər yaranan çətin məsələləri həll etmək üçün kifayət qədər vaxta malikdirlər. • Tapşırıq qruplarının strukturu düzgündür. • Tərəfdaşlar və daha yüksək səviyyəli işçilər daha az təcrübəli işçilərin işini vaxtında qiymətləndirir və müvafiq mentorluq edir və ya “iş yerində” təlim keçir. • Audit tərəfdaşlarına və işçilərinə audit, mühasibat uçotu və lazım gəldikdə sahə ilə əlaqəli ixtisaslaşdırılmış məsələlər üzrə kifayət qədər təlim keçirilir. <p>1.5.1 <i>Tərəfdaşlar və işçilər yaranan çətin məsələləri həll etmək üçün kifayət qədər vaxta malikdirlər</i></p> <p>60. Tərəfdaşlar və yüksək səviyyəli işçilər adətən hesabatvermə cədvəlləri oxşar olan bir necə audit üzərində işləyirlər. Bunun nəticəsində müəyyən dövrlərdə iş xüsusilə gərgin ola bilər. Tərəfdaşlar və yüksək səviyyəli işçilər çox vaxt sifarişçilər üçün qeyri-audit xidmətləri və ya auditor təşkilatı daxilində digər fəaliyyətlər də həyata keçirirlər. Məsuliyyətləri bölüşdürərkən auditor təşkilatlarının üst-üstə düşən tarixlərlə bağlı mövcud münafişələri mümkün qədər qabaqcadan görmələri və idarə etmələri vacibdir. Ayrı-ayrı tərəfdaşların və işçilərin həddən artıq yüklənməsi riskini azaltmaq üçün auditor təşkilatının rəhbərliyi iş yükü səviyyələrini aktiv şəkildə izləməlidir.</p> <p>1.5.2 <i>Tapşırıq qruplarının strukturu düzgündür</i></p> <p>61. İnsan resurslarının bölüşdürülməsində risklər nəzərə alınır. Ən səriştəli tərəfdaşların və işçilərin auditor təşkilatının ən böyük və ən prestijli sifarişçilərinə ayrılması və nəticədə maliyyə hesabatlarının əhəmiyyətli dərəcədə təhrif olunduğu risklərin daha çox ola biləcəyi digər sifarişçilərin auditini apara bilməyəcəyi təhlükəsi mövcuddur.</p> <p>62. Resursların müvafiq şəkildə bölüşdürülməsi konkret auditlərin təcrübə və vaxta malik tapşırıq qrupları tərəfindən aparılmasına kömək edir.</p> <p>63. Resursların bölüşdürülməsi auditor təşkilatının aşağıdakılar barədə məlumat toplamasını ehtiva edir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bilik, bacarıq və təcrübə; • Təxmini vaxt öhdəlikləri; habelə • Xidmətlərin göstərilmə müddətləri – məsələn, audit tərəfdaşlarının rotasiyası ilə bağlı etik normalara riayət olunmasını asanlaşdırmaq üçün. <p>1.5.3 <i>Tərəfdaşlar və daha yüksək səviyyəli işçilər daha az təcrübəli işçilərin işini vaxtında qiymətləndirir və müvafiq mentorluq edir və ya “iş yerində” təlim keçir</i></p> <p>65. Auditor təşkilatının qiymətləndirmə prosesi fərdin bacarıqlarının təkmilləşdirilməsinin vacib aspektidir. Ölçmək çətin olsa da, həm tərəfdaşlar, həm də işçilər üçün qiymətləndirmələrdə xüsusi olaraq nəzərə alındıqda auditin keyfiyyəti yaxşılaşa bilər. Bu,</p>	
--	--	--	--

		<p>çetin məsələlər üzrə məsləhətləşmələr də daxil olmaqla, əsaslandırılmış audit mühakimələrinin yürüdülməsini təşviq etmək üçün istifadə edilə bilər.</p> <p>1.5.4 <i>Audit tərəfdaşlarına və işçilərinə audit, mühasibat uçotu və lazım gəldikdə sahə ilə əlaqəli ixtisaslaşdırılmış məsələlər üzrə kifayət qədər təlim keçirilir</i></p> <p>66. Bu peşəyə yiyələnmək üçün auditorlar texniki və peşə bacarıqları və dəyərləri, etik normalar və yanaşmalar üzrə təlimləri, həmçinin praktiki təcrübəni ehtiva edən ilkin peşə təhsili (IPD) almalı, sonra isə ixtisasartırma (CPD) tələblərini yerinə yetirməlidirlər.</p> <p>69. Auditor təşkilatları bir qayda olaraq auditin texniki aspektləri və onların audit metodologiyalarının tələbləri üzrə təlimlər keçirirlər. Auditor təşkilatları həmçinin audit işini həyata keçirən tapşırıq qruplarına təlim keçənləri daxil etməklə əsas praktiki təcrübə ilə təmin edirlər.⁸ Auditin texniki aspektlərini öyrənməklə birlikdə praktiki təcrübə qazanmaq vacibdir, çünki formal təlim auditorların bacarıq və təcrübələrini inkişaf etdirdiyi prosesin yalnız bir hissəsidir.</p> <p>1.6 Biliklər, bacarıqlar, təcrübə və vaxt – milli səviyyə</p> <p>71. Əsas atributlar bunlardır:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Auditor təşkilatlarının/fərdi auditorların lisenziyalaşdırılması üçün səmərəli tədbirlər mövcuddur. • Təhsil ilə bağlı tələblər aydın şəkildə müəyyən edilir və təlim üçün müvafiq resurslar təmin olunur. • Cari məsələlər barədə auditorlara yeniliklərin çatdırılması və onlara yeni mühasibat uçotu, audit və ya normativ tələblər üzrə təlimlərin keçirilməsi üçün mexanizmlər mövcuddur. • Auditor peşəsi müvafiq keyfiyyətlərə malik şəxsləri cəlb etmək və saxlamaq üçün yaxşı imkanlara malikdir. <p>6.1 <i>Auditor təşkilatlarının/fərdi auditorların lisenziyalaşdırılması üçün səmərəli tədbirlər mövcuddur</i></p> <p>72. Audit, müvafiq mühitdə çalışan müvafiq ixtisaslı şəxslər tərəfindən ictimai maraq üçün həyata keçirilməli olan fəaliyyətdir. Buna nail olmaq üçün bir qayda olaraq auditor təşkilatlarına və ya ayrı-ayrı auditorlara audit fəaliyyəti üçün lisenziya verilməsi məqsədilə milli mexanizmlər olur. Çox vaxt müvafiq səlahiyyətli orqan tərəfindən icazə verilmiş auditor təşkilatlarının və şəxslərin reyestri aparılır. Çox vaxt hökumət orqanları müəyyən edilmiş hallarda lisenziyanı ləğv etmək səlahiyyətinə malik olur.</p> <p>1.6.2 <i>Təhsil ilə bağlı tələblər aydın şəkildə müəyyən edilir və təlim üçün müvafiq resurslar təmin olunur</i></p> <p>73. Lisenziya almaq üçün meyarlar adətən həm ilkin təhsil, həm də ixtisasartırma üçün təhsil ilə bağlı tələbləri əhatə edir. Təhsil ilə bağlı tələblərin aydın şəkildə müəyyən edilməsi və təlimin</p>
--	--	---

⁸ 8 sayılı BTS-in 54-cü və 59-cu paragraflarında peşəkar auditorların praktik təcrübələrinə dair tələbləri müəyyən edilir.

		<p>səmərəli olmasını təmin etmək üçün kifayət qədər resursların tətbiq edilməsi auditin keyfiyyətini yaxşılaşdırır.</p> <p>74. BTS-lərdə təsvir olunan peşəkar bacarıqlar auditin keyfiyyətini təmin etmək üçün lazım olan səlahiyyətlərin əsasını təşkil edir. Bu səriştələr auditor təşkilatlarında birlikdə nəzəri təlim və praktiki təcrübə və kouçinq ilə inkişaf etdirilir. BTS-lər nəzəri təlimin keçirilməsi vəzifələrinə daxil olan IFAC-ın üzv qurumları üçün yazılmış, lakin praktiki təcrübə və kouçinq təmin edən auditor təşkilatlarına birbaşa şamil olunmur. Həm təlim təşkilatları, həm də auditor təşkilatları eyni səriştəlilik konsepsiyasından istifadə etdiyi halda, bu, auditin keyfiyyətini yaxşılaşdırma bilər.</p> <p>1.6.3 <i>Cari məsələlər barədə auditorlara yeniliklərin çatdırılması və onlara yeni mühasibat uçotu, audit və ya normativ tələblər üzrə təlimlərin keçirilməsi üçün mexanizmlər mövcuddur</i></p> <p>75. Auditorun ilkin təhsili ilə bağlı təlimindən əlavə ölkə daxilində ixtisasartırma üçün müvafiq mexanizmlər auditin keyfiyyətini yaxşılaşdıran mühüm amildir. Daha təcrübəli auditorların auditlə bağlı bacarıq və biliklərini inkişaf etdirməyə davam etmələri, mühasibat uçotu və normativ tələblərindəki dəyişikliklər barədə məlumatlı olmaları üçün ixtisasartırma təmin olunmalıdır.</p> <p>76. İxtisasartırma, maliyyə hesabatları və auditlə bağlı tələblərdə əsaslı dəyişikliklərin edilməsi xüsusilə vacibdir. Bu, auditorları yeni texniki tələblər haqqında məlumatlandırmaq, həmin dəyişikliklərin məqsədlərini izah etmək və yeni tələblərin qənaətli şəkildə həyata keçirilməsi üçün zəruri anlayışın əldə edilməsinə kömək etmək imkanı verir.</p> <p>1.6.4 <i>Auditor peşəsi müvafiq keyfiyyətlərə malik şəxsləri cəlb etmək və saxlamaq üçün yaxşı imkanlara malikdir</i></p> <p>77. Audit tərəfdaşlarının və işçilərin səriştələri auditin keyfiyyətinin əsasını təşkil edən mühüm amildir. Təlim vacib olsa da, tələb olunan keyfiyyətlərdən bəziləri müəyyən dərəcədə ayrı-ayrı şəxslərə xasdır. Ona görə də düzgün keyfiyyətlərə malik olan şəxslərin auditor peşəsində karyeraya cəlb edilməsi vacibdir.</p> <p>78. Auditor peşəsində karyeraya cəlb olunan şəxslərə təsir edəcək bir sıra amillər ola bilər, o cümlədən:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Milli mühitdə auditin bir peşə kimi statusu; • Karyera imkanları və mükafatlandırma haqqında anlayışlar; • İşin xüsusiyyəti, o cümlədən ictimai maraqlarla bağlı rolu; habelə • Keçirilən təlimin keyfiyyəti. <p>Proses amilləri</p> <p>1.7 Audit prosesi və keyfiyyətə nəzarət prosedurları – tapşırıq səviyyəsi</p> <p>81. Əsas atributlar bunlardır:</p>	
--	--	--	--

		<ul style="list-style-type: none"> • Tapşırıq qrupu audit standartlarına, müvafiq qanun və qaydalara və auditor təşkilatının keyfiyyətə nəzarət prosedurlarına riayət edir. • Tapşırıq qrupu informasiya texnologiyalarından müvafiq qaydada istifadə edir. • Auditdə iştirak edən digər şəxslərlə səmərəli qarşılıqlı əlaqə mövcuddur. • Səmərəli və səmərəli audit prosesinə nail olmaq üçün rəhbərliklə müvafiq razılaşmalar mövcuddur. <p>1.7.1 <i>Tapşırıq qrupu audit standartlarına, müvafiq qanun və qaydalara və auditor təşkilatının keyfiyyətə nəzarət prosedurlarına riayət edir</i></p> <p>82. Audit standartları auditin keyfiyyətinin və istifadəçilərin auditə inamının təmin edilməməsində əsas rol oynayır. BTS-lər üzrə auditorun əqləbatan əminliyi əldə etməsində kömək etmək üçün nəzərdə tutulmuş və auditorun peşəkar mühakimə yürütməsinə və auditin planlaşdırılması və icrası zamanı peşəkar inamsızlığın, o cümlədən aşağıdakıların olması tələb edilir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Müəssisə və onun ətraf mühiti, o cümlədən müəssisənin daxili nəzarəti haqqında anlayışa əsaslanaraq, saxtakarlıq və ya səhv nəticəsində əhəmiyyətli təhrif risklərini müəyyən etmək və qiymətləndirmək; • Həmin risklərə qarşı müvafiq cavab tədbirlərini hazırlayıb həyata keçirməklə əhəmiyyətli təhriflərin olub-olmamasına dair yetərli müvafiq audit sübutları əldə etmək; habelə • Əldə edilmiş audit sübutlarından çıxarılan nəticələrə əsasən maliyyə hesabatlarına dair rəy formalaşdırmaq. <p>1.7.2 <i>Tapşırıq qrupu informasiya texnologiyalarından müvafiq qaydada istifadə edir</i></p> <p>83. Kompüterləşdirilmiş informasiya sistemlərinin istifadəsinin və mürəkkəbliyinin artması auditorlara audit sübutlarını həm daha səmərəli, həm də daha səmərəli şəkildə, məsələn, nəzarət məqsədilə faylların oxunulması da daxil olmaqla kompüter əsaslı audit üsullarından və testlərin nəticələrindən istifadə etməklə toplamaq imkanı verir.</p> <p>84. Auditor təşkilatları daxilində informasiya texnologiyaları platformaları auditorların auditini aparma və yerinə yetirilmiş işləri qeydiyyatla alma üsullarına təsir göstərir. Tapşırıq qruplarına auditor təşkilatının metodologiyasını tətbiq etməkdə kömək etmək məqsədilə gətdikcə daha çox audit üçün proqram təminatı hazırlanır. Səmərəliliyin artması və keyfiyyətə nəzarət proseslərinin təkmilləşdirilməsi ilə nəticələyə biləcəyinə baxmayaraq, bu cür proqram təminatlarının istifadəsi ilə bağlı auditin keyfiyyəti üçün aşağıdakı risklər mövcuddur:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Auditini aparılan müəssisənin özünəməxsus xüsusiyyətləri haqqında düşünməyə təşviq etmək əvəzinə auditor təşkilatının audit üçün proqram təminatına uyğunluğa həddindən artıq diqqət yetirilir; habelə 	
--	--	---	--

		<ul style="list-style-type: none"> • Yeni işçilərin vaxtlarının çoxunu audit anlayışlarını öyrənmək əvəzinə auditor təşkilatının audit üçün program təminatından istifadə etməyi öyrənməyə sərf edirlər. <p>86. Tərəfdaşlar və təcrübəli işçilər tərəfindən audit işlərinin məsafədən yoxlanılması mentorluq və iş yerində təlim imkanlarını azalda bilsə də, bunun aşağıdakı kimi potensial faydaları var:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tapşırıq qrupunun üzvlərinin bir çox obyektlərdə işlədiyi və ya müxtəlif vaxt zonalarında yerləşdiyi hallarda audit işinin daha səmərəli yoxlanılması üçün imkanın yaradılması; habelə • İlkin yoxlamalar aparıldıqdan sonra audit işinin əlavə yoxlamalarının aparılması üçün daha səmərəli vasitələrin təmin edilməsi. <p><i>1.7.3 Auditdə iştirak edən digər şəxslərlə səmərəli qarşılıqlı əlaqə mövcuddur</i></p> <p>89. İri müəssisələrin əksəriyyətinin iştirak payı metodu ilə uçota alınan bölmələri, törəmə müəssisələri, birgə müəssisələri və ya sərmayə obyektləri (bölmələri) var və çox vaxt bir və ya bir neçə bölmənin auditi qrupun tapşırıq heyəti olmayan tapşırıq qrupu tərəfindən aparılır. Qrupun tapşırıq heyəti ilə bölmə auditorları arasında səmərəli qarşılıqlı əlaqə mövcud olmadıqda, qrupun tapşırıq heyətinin qrupun audit rəyini əsaslandırmaq üçün yetərli müvafiq audit sübutu əldə edə bilməməsi riski vardır. Qrupun tapşırıq heyətinin tələblərinin aydın və vaxtında bildirilməsi qrupun tapşırıq heyəti ilə bölmə auditoru arasında səmərəli ikitərəfli məlumatvermənin əsasını təşkil edir.⁹</p> <p>90. Auditə cəlb olunan digər şəxslərə mütəxəssislər və ekspertlər (məsələn, İT mütəxəssisləri) və ya qrup kontekstində bölmə auditorları daxil ola bilər. Digər şəxslərin auditdə iştirak etdiyi hallarda, vacibdir ki:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tapşırıq qrupu yerinə yetiriləcək iş haqqında onlara aydın şəkildə məlumat versin; • Cəlb edilən digər şəxslər görülən işin nəticələri haqqında aydın şəkildə məlumat versinlər; habelə • Tapşırıq qrupu yerinə yetirilən işin öz məqsədinə uyğun olduğunu müəyyən etsin və nəticələr üzrə müvafiq cavab tədbirləri görsün. <p><i>1.7.4 Səmərəli və səmərəli audit prosesinə nail olmaq üçün rəhbərliklə müvafiq razılaşmalar mövcuddur</i></p> <p>93. Rəhbərlik auditin mümkün qədər tez başa çatdırılmasında və müəssisənin fəaliyyətinin davamlılığında yaranan pozuntuların minimuma endirilməsində maraqlı ola bilər. Audit prosesinin səmərəliliyi və səmərəliliyi aşağıdakıların vasitəsilə artırıla bilər:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Müvafiq hallarda, auditorun məlumat ehtiyaclarının və cədvəlinin rəhbərliklə razılaşdırılması da daxil olmaqla ciddi planlaşdırma; 	
--	--	--	--

9 Bax: 600 sayılı "Xüsusi mülahizələr – qrupun maliyyə hesabatlarının auditini (o cümlədən bölmə auditorlarının işi)" BAS, A 57 paragrafı.

		<ul style="list-style-type: none"> • Audit zamanı aşkar edilmiş məsələlərin həlli üçün rəhbərliklə vaxtında əlaqə saxlama; • Razılaşdırılmış vaxt qrafiklərini və hesabatvermə tarixlərini qarşılamağa çalışma; habelə • Mümkün qədər müxtəlif tapşırıq qrupu üzvlərinin eyni məsələ ilə bağlı rəhbərliyə təkrar sorğu göndərilməsinə yol verməmə. <p>1.8 Audit prosesi və keyfiyyətə nəzarət prosedurları – təşkilat səviyyəsi</p> <p>94. Əsas atributlar bunlardır:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Audit metodologiyası peşə standartlarındakı təkmilləşdirmələrə və daxili keyfiyyətə nəzarətin təhlili və kənar yoxlamaların nəticələrinə uyğunlaşdırılmışdır. • Audit metodologiyası ayrı-ayrı qrup üzvlərini peşəkar inamsızlıq tətbiq etməyə və müvafiq peşəkar mühakimə yürütməyə təşviq edir. • Metodologiyaya əsasən audit işinə səmərəli nəzarət edilməli və audit işi yoxlanılmalıdır. • Metodologiyaya əsasən auditin müvafiq qaydada sənədləşdirilməsi tələb edilir. • Ciddi keyfiyyətə nəzarət prosedurları müəyyən edilir və auditin keyfiyyətinə nəzarət edilir və nəticələr üzrə müvafiq tədbirlər görülür. • Zəruri hallarda tapşırığın keyfiyyətinə nəzarətin səmərəli təhlili (TKNET) həyata keçirilir. <p>1.8.1 <i>Audit metodologiyası peşə standartlarındakı təkmilləşdirmələrə və daxili keyfiyyətə nəzarətin təhlili və kənar yoxlamaların nəticələrinə uyğunlaşdırılmışdır</i></p> <p>95. Auditor təşkilatının audit metodologiyasının sabit qalmaması, peşə standartlarında və biznes mühitindəki dəyişikliklərlə təkmilləşdirilməsi və daxili təhlillərdən və tənzimləyici orqanların yoxlamalarından əldə edilən nəticələrə cavab vermək üçün auditor təşkilatının audit metodologiyası və alətlərinin davamlı və vaxtında təkmilləşdirilməsi vacibdir.</p> <p>96. Davamlı təkmilləşdirməyə hazırlılığı nümayiş etdirməklə, auditor təşkilatları hər hansı sistem problemlərini müəyyən etmək üçün daxili və kənar yoxlamaların nəticələrinə cavab olaraq əsas səbəbləri təhlil edə və öz metodologiyalarını və proseslərini təkmilləşdirmək üçün tədbirlər görərək müvafiq şəkildə cavab verə bilərlər.</p> <p>1.8.2 <i>Audit metodologiyası ayrı-ayrı qrup üzvlərini peşəkar inamsızlıq tətbiq etməyə və müvafiq peşəkar mühakimə yürütməyə təşviq edir</i></p> <p>97. Auditor təşkilatlarının əksəriyyəti səmərəli və səmərəli auditə nail olmaqda işçilərə kömək etmək üçün keyfiyyətə nəzarət proseslərində metodologiyalardan istifadə edirlər. Bu metodologiyalar bəzən qərarları dəstəkləyən və məsafədən</p>	
--	--	---	--

		<p>baxıla bilən elektron iş sənədləri yaradan audit üçün proqram təminatının istifadəsini nəzərdə tutur.</p> <p>98. Bu cür metodologiyalar audit standartlarına ardıcıl uyğunluğa nail olmaq və audit prosesində bütün zəruri addımların yerinə yetirilib-yetirilmədiyini yoxlamaq üçün səmərəli mexanizm ola bilər. Metodologiyalar həmçinin sənədləşdirilmədə və əgər elektron formada olarsa, məlumatların, o cümlədən məsafədə olan mütəxəssislərlə sürətli mübadiləsinə kömək edir.</p> <p><i>1.8.3 Metodologiyaya əsasən audit işinə səmərəli nəzarət edilməli və audit işi yoxlanılmalıdır</i></p> <p>100. Çox təfərrüatlı audit işi nisbətən az təcrübəsi olan işçilər tərəfindən yerinə yetirilə bilər. Belə şəraitdə "iş yerində" və ya başqa yerdə görülməsindən asılı olmayaraq onun işinə, o cümlədən ofşor fəaliyyətinə təcrübəli işçilər, rəhbər və tərəfdaşlar tərəfindən nəzarət edilməsi və təhlil edilməsi çox vacibdir.</p> <p>101. Bəzi müasir metodologiyalar iş sənədlərinin elektron şəkildə, obyektədən kənar yoxlanma imkanını təmin edir ki, bu da audit məsələlərini, xüsusən də müxtəlif ölkələrlə və müxtəlif vaxt zonalarında işləyərkən səmərəli şəkildə paylaşmağa və nəzərdən keçirməyə imkan verir. Bununla belə, obyektədən kənar yoxlama aşağıdakılar üçün həmişə səmərəli vasitə olmaya bilər: işçilərin auditi hərtərəfli yerinə yetirib-yetirmədiyini və müvafiq peşəkar inamsızlıq tətbiq edib-etmədiyini müəyyən etmək, və daha az təcrübəli işçilərin bacarıq və səriştələrini inkişaf etdirmək.</p> <p><i>1.8.4 Metodologiyaya əsasən auditin müvafiq qaydada sənədləşdirilməsi tələb edilir</i></p> <p>102. Auditin sənədləşdirilməsi bir sıra vəzifələri yerinə yetirir, o cümlədən:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Auditin planlaşdırmaq və həyata keçirmək üçün tapşırıq qrupuna kömək etmək. • Audit işini idarə etmək və nəzarət etmək üçün nəzarətə cavabdeh olan tapşırıq qrupunun üzvlərinə kömək etmək. • Tapşırıq qrupunun öz işinə görə cavabdeh olmasını təmin etmək. • Gələcək auditlər üçün davamlı əhəmiyyət kəsb edən məsələlərin uçotunu aparmaq. • Qüvvədə olan qanun, qayda və ya digər tələblərə uyğun olaraq təşkilatdaxili keyfiyyətə nəzarət təhlillərinin və yoxlamalarının, kənar yoxlamaların aparılmasına imkan yaratmaq. <p>103. Əhəmiyyətli audit mühakimələrinin əsaslandırılmasının sənədləşdirilməsi çox ehtimal ki, həmin mühakimənin ciddiliyini və buna görə də keyfiyyətini artıracaqdır. Problemlərin və onların həllinin sənədləşdirilməsi prosesi çox ehtimal ki, auditorun düşüncə prosesinin ciddiliyini və əldə edilmiş nəticələrin etibarlılığını artıracaqdır.</p> <p><i>1.8.5 Ciddi keyfiyyətə nəzarət prosedurları müəyyən edilir və auditin keyfiyyətinə nəzarət edilir və nəticələr üzrə müvafiq tədbirlər görülür</i></p>	
--	--	--	--

		<p>104. Auditor təşkilatına aşağıdakılarla bağlı əminliyi təmin etmək üçün keyfiyyətə nəzarət prosedurları müəyyən edilməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Təşkilat peşə standartlarına və qüvvədə olan qanun və qaydaların tələblərinə cavab verir, habelə • Auditor təşkilatı və ya tapşırıq üzrə tərəfdaşlar tərəfindən verilən hesabatlar mövcud şəraitə uyğundur.¹⁰ <p>1.8.6 <i>Zəruri hallarda tapşırığın keyfiyyətinə nəzarətin səmərəli təhlili (TKNET) həyata keçirilir</i></p> <p>110. TKNET-lər tapşırıq qrupu tərəfindən yürüdülməli əhəmiyyətli mühakimələrin və auditor hesabatı tərtib edilən zaman əldə edilən nəticələrin obyektiv qiymətləndirilməsinə imkan verir.</p> <p>111. Səmərəli olması üçün TKNET-lər mühüm məsələlərin və nəticələrin müzakirəsini, seçilmiş tapşırıq sənədlərinin və maliyyə hesabatlarının nəzərdən keçirilməsini əhatə edir.</p> <p>1.9 Audit prosesi və keyfiyyətə nəzarət prosedurları – milli səviyyə</p> <p>112. Əsas atributlar bunlardır:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Əsas məqsədləri və tətbiq olunan xüsusi tələbləri aydınlaşdıran audit standartları və digər standartlar nəşr edilir. • Auditin kənarından yoxlanılmasına cavabdeh olan orqanlar həm auditor təşkilatlarında, həm də ayrı-ayrı audit tapşırıqlarında auditin keyfiyyətinin müvafiq atributlarını nəzərdən keçirir. • Auditin düzgün keçirilməməsi ilə bağlı iddiaları araşdırmaq və lazım gəldikdə intizam tədbirlərini tətbiq etmək üçün səmərəli sistemlər mövcuddur. <p>1.9.1 <i>Əsas məqsədləri və tətbiq olunan xüsusi tələbləri aydınlaşdıran audit standartları və digər standartlar nəşr edilir</i></p> <p>113. Auditə dair tələblər və digər tələblər qanun və ya qaydalarla müəyyən edilə bilər və ya milli peşəkar mühasib təşkilatı tərəfindən təyin edilə bilər.</p> <p>1.9.2 <i>Auditin kənarından yoxlanılmasına cavabdeh olan orqanlar həm auditor təşkilatlarında, həm də ayrı-ayrı audit tapşırıqlarında auditin keyfiyyətinin müvafiq atributlarını nəzərdən keçirir</i></p> <p>116. Auditlərin kənar yoxlamaları auditorların audit standartlarına və onların səlahiyyətlərindən asılı olaraq auditin keyfiyyətinin digər aspektlərinə uyğunluğunu qiymətləndirmək imkanı verir.</p> <p>1.9.3 <i>Auditin düzgün keçirilməməsi ilə bağlı iddiaları araşdırmaq və lazım gəldikdə intizam tədbirlərini tətbiq etmək üçün səmərəli sistemlər mövcuddur</i></p> <p>117. Araşdırma və cəzalandırma tədbirləri peşəkar mühasib təşkilatları tərəfindən həyata keçirilə bilər.</p> <p>118. Xüsusilə auditin çox hissəsinin mühakimə yürütməkdən ibarət olduğu qanun və qaydalardakı meyarların bəzən qeyri-müəyyən və tətbiq edilməsinin çətin olduğunu nəzərə alsaq auditlərin düzgün aparılmaması hallarını müəyyən etmək çətin ola bilər.</p>	
--	--	--	--

¹⁰ IAASB, auditor təşkilatlarının siyasət və prosedurlar hazırlaması və bununla da bu məqsədə çatması tələb olunan fəaliyyətləri müəyyən edən 1 sayılı ISQC 1 dərc etmişdir.

Tərtib etdi:
Sədrin elmi-metodik məsələləri
üzrə müşaviri

Nəcəf Talıbov